

AZ UKRAJNAI MENEKÜLTEK SZOLIDÁRIS ELSZÁLLÁSOLÁSA* MAGYARORSZÁGON

Zatykó Judit–Schumann Róbert

Bevezetés

■ Már több mint két év telt el azóta, hogy 2022 februárjában Oroszország megtámadta Ukrajnát. Az agresszió következtében eddig legkevesebb 8 millió ember volt kénytelen elhagyni lakóhelyét, közülük 6 millió főt meghaladóan menekültek Európába; az Unión belül eddig 4,3 millió ukrán állampolgár kapott ideiglenes-menekült-státuszt.¹ Magyarország a menekülők szempontjából tranzitországnak számít, mind Ukrajna, mind Románia felől érkező milliók vándoroltak keresztül az országon, elsődlegesen nyugati irányba. A hosszabb ideje Magyarországon tartózkodó ukrajnai menekültek (tehát akik nem utaztak tovább) száma folyamatosan változik a háború kezdete óta. Ezt a számot, különböző nehezítő tényezők miatt, pontosan megadni nem, csak becsülni lehet, mely alapján csoportjuk nagysága elérheti a 100–120 ezer főt (menedékesek, kettős állampolgárok, 2022. február 24. után érkezett regisztráció nélküli ukrán állampolgárok).²

A megelőző évtizedekben nem látott mérvű, nagyszámú menekült ellátását az érintett országok eltérő tapasztalati, jogi, szervezeti, civil részvételi és ellátórendszerbeli háttér- és infrastrukturális keretek között oldják meg. Minden érintett országban a menekültellátás része a – tágan értelmezett – lakhatási segítségnyújtás.³ E feladatra az országok többsége a létező strukturális kereteik között, a korábbi tapasztalataik alapján, minél több alternatíva mentén kerestek megoldásokat.

Mindeközben, a háború kitörését megelőző években a magyarországi menekültellátási rendszer javarészt leépítésre került. A kormány az állami hivatalok hatáskörét és a hozzájuk rendelt pénzügyi, intézményi és emberi erőforrásokat jelentősen csökkentette, a menekülteket befogadó állomásokat és a menekülteket segítő

integrációs forrásokat szinte teljesen megszüntette, a nemzetközi védelem alatt állók számára az ukrainai háború kitörése előtti években már egyáltalán nem biztosított célzott elszállásolási megoldásokat. A lakhatási támogatások eseti jelleggel, projektalapon voltak csak elérhetőek.

A szolidáris szállásadásról

Mielőtt rátérnénk a 2022. február 24-ét követő, az elszállásolást fókuszba állító történésekre, előzményként érdemes röviden visszatekinteni először 1988–89-re, az erdélyi menekülthullám időszakára. Több hasonlóságot is felfedezhetünk: mivel még nem létezett a hivatalos magyar menekültügy, így hiányzott mindenfajta intézményi háttér, ami többek között a menekültek lakhatását biztosíthatta volna; a menekültek egy szomszédos országból érkeztek, és túlnyomórészt magyar nemzetiségűek voltak. Ezek a tényezők a széleskörű társadalmi szolidaritás irányába kellett volna, hogy hassanak, azonban az akkori mérések mindezt nem teljesen támasztják alá: a TÁRKI 1988-as lakossági attitűdkutatása azt mutatta, hogy a magyar felnőtt lakosság összesen 22 százaléka adakozott vagy segített a menekülteknek, azonban e személyek nagyjából fele csak ismerőseivel szemben volt szolidáris.⁴ A lakossági kutatásokban nem került mérésre, hogy közülük mennyien támogathatták szállásadással az erdélyi menekülteket, arányuk feltehetően számottevő lehetett.⁵

A '90-es évek első felében a délszláv háború elől menekültek Magyarországra – előbb a Vajdaságból, majd Boszniából érkeztek sokan. Ekkor már három befogadóállomás működött az országban, továbbá a délszláv válság menekültjeinek befogadására több átmeneti szállás is megnyílt. Mindezek ellenére az intézményi elhelyezés mellett jelentős volt a vajdaságiak spontán lakossági befogadása is, különösen a déli országrész falvaiban. (A bosnyák menekültek alapvetően a menekülttáborokban kerültek elhelyezésre.) A menekültválságokhoz kapcsolódóan két, számunkra fontos kijelentést tehetünk: tetten érhetőek a civil segítő kezdeményezések, és a szolidaritás a szomszéd országokból érkezőkkel.

A 2015-ös „menekültválság” során Afrikából és Közel-Keletről Magyarország területén több százezer ember haladt át Nyugat-Európa felé. Az áthaladókat hol gazdasági migránsoknak, hol terroristának állította be az állami propaganda, a hivatalos állami és kormányzati kommunikációnak köszönhetően pedig a lakosság tagjainak többsége elutasító attitűdöt vett fel. A menekültek csak legfeljebb néhány napig tartózkodtak az országban, azonban szükség volt az ellátásukra, segítségükre. Mivel az állam és a nagy segítségnyújtó szervezetek szinte semmilyen szerepet nem vállaltak ebben, spontán, alulról szerveződő civil csoportok, egyéni kezdeményezések önzetlenül, önkéntes munkával és adományokból igyekeztek e feladatot megoldani.⁶ Természetesen nem magyar sajátosság, hogy a segítségnyújtás felelősségét az állam „átruházza” a civil szektorra; olyanokra, akik személyes felháborodást és felelősséget éreznek a kialakult helyzet kapcsán, s ennek következményeként egyre több és több feladatot vállalnak magukra humanitárius és erkölcsi felelősségükből fakadóan.

Mivel a többszázezer menekülő valójában csak áthaladt az országon, a szállásadás mint önkéntes segítségnyújtási forma csak elvétve, szigetszerűen fordult elő.

Ezzel visszaérteztünk 2022 februárjához: a korábban vázolt hiátusok miatt nem véletlen, hogy az Ukrajna elleni háború következtében érkező menekültek váratlanul és felkészületlenül érték Magyarországot, továbbá a tranzitjelleg miatt az országnak a nyugati befogadó országokhoz képest egy teljesen eltérő szállásadási segítségnyújtási stratégiát kellett alkalmaznia. A késlekedő állami szerepvállalás, az intézmények hiánya a háború első hónapjaiban egyfelől a karitatív szervezeteket és az érintett önkormányzatokat hozta helyzetbe, akik igyekeztek megtenni, amit csak tudtak, másfelől spontán módon mobilizálta az állampolgárok ezreit és indította be a szolidaritás alulról induló szerveződéseit. A „szír menekültválság” nyomán létrejött állampolgári felelősségközösségek újraéledése mellett egy jóval szélesebb körű szolidaritás bontakozott ki, melynek fő szervezőereje az együttérzés és a segíteni vágyás volt.⁷ Eredőjében ott volt tehát e vákuum (állami késlekedés, ellátatlanság), a menekültekkel való azonosulás (szomszédos ország, vallási és kulturális hasonlóság), a menekültekkel való együttérzés, a politika megváltozott attitűdje (az ukrajnai menekültek valódi menekültként való beazonosítása), és a média által bemutatott együttérzésre sarkalló, a menekültek melletti pozitív tartalmak.

A menekültek elszállásolása – mind az átutazóké, mind a hosszútávon maradni szándékozóké – a kezdeti időszakban elsődlegesen az előző bekezdésben említett szereplőkre hárult (magánszemélyek, karitatív szervezetek, önkormányzatok, civil grassroots szerveződések), akikhez csatlakoztak piaci szereplők (például szállodák).⁸ Az állami kezdeményezések 2022 márciusától voltak tetten érhetőek, előbb rendeleti szinten, majd az ügynevezett intézményi szálláslehetőségek (kollektív szállások) támogatásában-megnyitásában, áthidalandó megoldásként, a menedékkérők száma miatt fellépő lakhatási szükségletekre. A kollektív szállások átmeneti szállásoknak indultak, azonban az idő előrehaladtával ez megváltozott, a hosszútávú lakhatás biztosítása felé tolódva.⁹ Természetszerűleg a nagy- és növekvő számú menekült elhelyezése nem korlátozódott az önkormányzatok, hotelek, karitatív szervezetek felajánlására, a kollektív szállások univerzumára.¹⁰ Lakhatásukban épp úgy jelen voltak-jelen vannak (a különböző módon finanszírozott) albréleti megoldások, a munkásszállókba való beköltözések (már itt élő hozzátartozókhoz például), ahogy a civil, állampolgári szolidáris szállásfelajánlások is. A továbbiakban az utóbbiakkal, a magánszállás-alapú szolidáris szállásadással foglalkozunk behatóbban.

Ahogy már utaltunk rá, Oroszország ukrajnai inváziója 2022-ben kritikus kihívások elé állította az európai menekültügyi rendszert, a kormányzati útkereséseket és a civil támogatási struktúrákat.¹¹ Az ukrajnai menekülthullámban érintett fogadóországok szinte mindegyikében a korábbi gyakorlatokat kiegészítve (a 2015-ös menekülthullámmal kapcsolatos tapasztalataik bázisán), a menekültek elhelyezésére állampolgári közreműködéssel megvalósuló ügynevezett szolidáris szállásbiztosítási („hosting”) programokat is indítottak, melyek keretében ukrajnai menekültek kerültek magánszállás-alapú befogadásra.¹²

A programok általában több szervezet együttműködésével, és a szállásadók anyagi támogatása (állami közreműködéssel) mellett valósultak-valósulnak meg.¹³ Magyarország e tekintetben sajnos kivételnek számított (és számít most is), mert az állam a közösségi szállások rendszere mellett nem tekintett alternatívaként az ukrainai menekültek magán szállás-alapú elhelyezésére.¹⁴ Továbbá a civil szervezetek erőforrás-hiányosak és tapasztalatlanok voltak egy ilyen jellegű program megvalósítására.¹⁵ Az egyetlen kivételt az Utcáról Lakásba Egyesület és a Habitat közös kezdeményezése jelentette, melynek keretében 2022. március és június között harminc felajánlott ingatlan bevonásával kíséreltek meg szolidáris szállásadási programot megvalósítani (a kezdeményezés 2022 nyarától albérlettámogatási programmá alakult át). A magánszemélyek viszont a támogatási lehetőségek meglététől függetlenül a szállásadás területén is megpróbálták spontán – először átmeneti, rövidtávú – segítséget nyújtani (azonnali cselekvés), majd ezt kiterjesztve hosszútávú lakhatást is biztosítani: a menekülőket a saját életterükbe beengedve a legnagyobb elköteleződést feltételező szolidaritást megvalósítva. Reprezentatív felmérésekből tudjuk, hogy a lakosság 2–3 százaléka segített szállásadással a háború kitörése óta valamilyen időtávon.¹⁶

Az eddigi hazai kutatások részletesen foglalkoztak az utóbbi évek menekült-hullámai mentén újraéledő civil szolidaritással, azonban a szolidáris szállásadás témaköre mindeztidőig nem került fókuszba. Az, hogy ez a jelenség mégis kutandó cél lehetett, annak köszönhető, hogy az Európai Bizottság a Nemzetközi Vöröskeresztet megbízta, hogy az ukrainai menekültek elszállásolására indított hosting programok tapasztalatait összegyűjtse az érintett EU tagállamok többségében. A Magyar Vöröskereszt 2023 elején csatlakozott a projekthez (Safe Homes projekt),¹⁷ mely keretében az ukrainai menekülteknek nyújtott magyarországi szolidáris szállásadás került hiánypótlólag feltérképezésre.¹⁸ A kutatás egyrészt fel kívánta tárni a szolidáris szállásadók elsődleges motivációit, a szállásadás hosszát, gyakoriságát és helyét; másrészt azt, hogy a befogadók miként kerültek kapcsolatba a befogadottakkal, és milyen tapasztalatokkal gazdagodtak. Továbbá arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen tényezők játszottak szerepet a szolidáris szállásadás feladásában.

Az adatfelvétel jellemzői

Kutatásunk vegyes módszertani alapokon áll: kvalitatív interjúk befogadókkal (6 darab) és kvantitatív online kérdőíves mérés keretezi (N=151 szolidáris szállásadó).¹⁹

Vizsgálatunk célcsoportját azon felnőtt lakosok jelentették, akik szolidáris alapon térítésmentesen, vagy legfeljebb egy minimális összegért bocsájtották rendelkezésre valamilyen ingatlanukat a 2022. február 24-ét követően Ukrajnából Magyarországra menekülők számára. A rendelkezésre bocsájtás hosszát előzetesen nem határoztuk meg, mert mind a tranzitszállás, mind a hosszabb távú szolidáris lakhatás feltáró kutatásunk tárgyát képezte. Kvantitatív adatfelvételünk nem tekinthető reprezentatívnak, lévén semmilyen előzetes ismerettel nem rendelkezünk

a „hosting” magyarországi elterjedtségéről, megoszlásairól, struktúrájáról – lásd előző fejezet.

A szállásadói adatfelvételünk kapcsán szólnunk kell egy módszertani nehezítő körülményről: az adatfelvétel másfél évvel a háború kitörése után kezdődött, mely időpontra a szállásadók többsége már nem volt aktív, a szolidáris szállásadás elszigetelt jelenséggé vált. A befogadók közötti kapcsolati háló hiánya miatt még hólabdás-módszerrel sem lehetett a szállásadókat a kutatásba hatékonyan bevonni.²⁰ Megoldásként több szervezettől is nagyon értékes segítséget kaptunk a szállást adók felkutatásában és elérésében (Magyar Ökumenikus Segélyszervezet, Segítségnyújtás MOST – Menekültek Online Segítő Társasága csoportja, Diakónia Evangélikus Egyház, Utcáról Lakásba Egyesület (ULE), Karitás, Jezsuiták). Továbbá hirdetéseket adtunk fel, hogy elérjük őket.

A szolidáris szállásadás gyakorlata az ukrajnai menekültekhez kapcsolódóan

Mint a Bevezetőben megjelenítettük a szolidáris szállásadás a szolidaritási formák közül a legnagyobb elköteleződést feltételezi. Úgy véljük, hogy a Magyarországon 2022 februárja végétől a háború elől menekülők számára a szállásnyújtásban megjelenő önzetlenség a szolidaritáson belül ad hoc altruizmusként jelentkezett, még hozzá olyan önzetlen cselekedetként, amely nem feltételezi a viszonzást és nem korlátozódik rokonok, vagy ismerősök segítségére.

Az önzetlenül lakhatást biztosítók: a befogadók

A szolidárisan szállást adó válaszadók körében minimálisan több férfi mint nő található a mintánkban. Korosztály szerint a 25–39 évesek aránya 42 százalék, a 40–49 éveseké 24 százalék, az 50–70 éveseké pedig 34 százalék – tehát nem lehet azt mondani, hogy csak egyik vagy másik korosztály volt nyitott az önzetlenségre. A kérdezettek többsége aktív kereső (64%), nem egyedül él (négy-négy tizedük 2 fős, illetve 3 vagy több fős háztartásban lakik), jellemzően átlagos vagy az átlagosnál valamivel jobb anyagi körülmények között. A lakhatási segítséget nyújtó kérdezettek viszonylatában komoly felülreprezentáltságot mutatnak a felsőfokú végzettséggel rendelkezők (74%), a fennmaradó hányad pedig érettségihez kötött középfokú végzettséggel bír (azaz a kutatás fókuszában található szolidáris cselekedettel magasabb végzettség párosul(hat)).

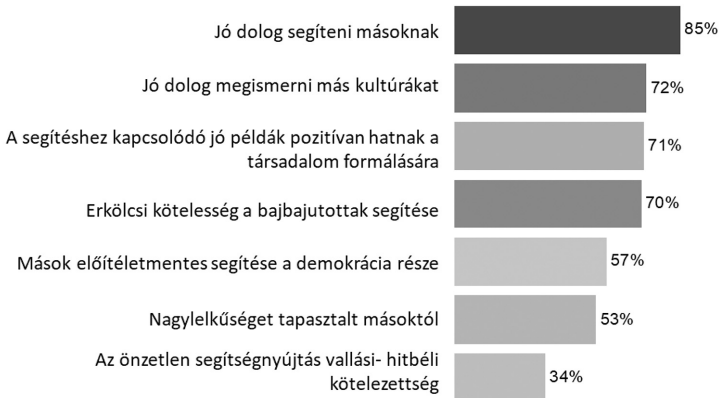
Azt, hogy mi vezethette őket a segítség altruista útjára egy beállítódás indikátor-együttessel kívántuk szemléltetni.²¹ A segítsérről, a segítség adott helyzethez való igazításáról és a kapcsolódó üzenetekhez igen hasonlóan viszonyulnak a kérdezettek – ismeretlenül is összefűzi őket hozzáállásuk. Ennek megfelelően tízből nyolc-kilenc válaszadó egyetértően azt gondolja, hogy jó dolognak számít segíteni másoknak, tízből hatan-heten úgy látják, hogy erkölcsi kötelességnek számít a baj-

bajutottak segítése, a segíteshez kapcsolódó jó példák pozitívan hathatnak a társadalom tagjaira, illetve a – menekülthelyzethez kapcsolódó nyitottságuknak is köszönhetően – jó dolog megismerni más kultúrákat (jelen esetben a befogadás által).

Valamivel kisebb egyetértés mutatkozott abban, hogy a mások előítéletmentes segítése a demokrácia része-e (közel hattized); illetve – vélhetőleg a kérdés szűkebb célcsoportja miatt – mindössze a kérdezettek egyharmada ért egyet azzal, hogy az önzetlen segítségnyújtás vallási-hitbéli kötelezettség.

1. ábra. A szolidáris lakhatási segítség komponensei

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A szolidáris segítség további mozgatórugói között megtalálhatóak a médiához köthető hatások is: a kérdezettek 30 százaléka jelezte, hogy megindították a megszállásról szóló médiatudósítások. A válaszadók 20 százaléka esetében befolyása lehetett annak is, hogy úgy gondolták, hogy a kormány nem akar kellőképpen/megfelelően segíteni a menekültek lakhatásán. Szintén közrejátszhatott az önzetlenségben, hogy a kérdezettek ötöde valamilyen szintű érintettséggel is bír, azaz rokonai, barátai, ismerősei élnek-éltek Ukrajnában a háború kitörésekor.

Ezen felül további fontos információt hordoz szolidáris attitűdjeik viszonylatában az a tény, hogy a mérésünk mintájába kerültek harmada már 2022. február 24-ét megelőzően is adott oda szívességi alapon lakhatásra valamilyen ingatlant (szobát, lakást, házat), és sokszor nem csak egy esetben: egyedi szükségletek alapján, többségük ismerőseiket (hattizedük), ismerőseinek a körébe tartozókat (negyedük), rokonaikat (kéttizedük) is segítette így. De akár ismeretleneket is befogadtak: e halmazba tartozók kéttizede árvíz vagy más katasztrófa miatt ingatlanukat elhagyni kényszerülőknek, egytizede pedig átmenetileg utcára került személyeknek/családoknak is segített e formában.

A szolidáris szállásadás helyszíne

A válaszadók többsége szobát vagy szobákat adott oda használatra az Ukrajnából menekülőknél (56%), összefüggésben azzal, hogy a mintába kerültek nagy része rövidtávon nyújtott lakhatási segítséget (utóbbiak csoportjában ez az arány 63%). Az önálló lakás, ház-házcsoport felajánlása 44 százalékos súlyt képviselt, és utóbbiak körében egyértelmű felülreprezentáltságot mutattak a hosszabb távon szállást adók (alcsoportjukban ez az arány 59% volt).

A kérdezettek igen jó lakáskörülmények közé „fogadták be” a menekülőket: a hosszabb-rövidebb időre használatra átadott ingatlanok nagyjából négyötöde összkomfortosnak, egyötöde pedig komfortosnak számított.

Jól demonstrálja az e téren mutatkozó területi „egyenlőtlenségeket”, hogy a mintába kerültek legnagyobb többsége Budapesten, illetve Pest megyében a főváros vonzáskörzetében biztosított szállást-lakhatást – összefüggésben a menekülő-menedékkérők stratégiáival (a legideálisabb helyszín kiválasztása az érkezéshez – megpihenéshez és a továbbutazáshoz, illetve a maradék esetében a munkaerőpiachoz és egyéb erőforrásokhoz való hozzáféréshez).

Az ország többi területén a válaszadók körében kisebbnek mutatkozott a részvétel: itt – az alacsonyabb esetszám mellett – a határmenti megyék domináltak.

1. táblázat. A szállásadás területi különbségei

Budapest	63%
Pest megye Budapest közvetlen vonzáskörzetében	18%
Az ország többi területe	19%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A befogadottak

A válaszadók többsége ismeretlen menekülőknél segített (62%); a rokonok-ismerősök, illetve ismerősök ismerősei felé megnyilvánuló szolidaritás aránya 43 százalékot tett ki.

2. táblázat. A befogadottak előzetes ismerete²²

Korábban teljesen ismeretlen(ek) volt a befogadott(ak)	62%
Rokoni körbe tartozott-tartoztak	15%
Ismerősi körbe tartozott-tartoztak	21%
Ismerősei „ismerőseinek” körébe tartozott-tartoztak	8%
Egyéb körbe tartozott-tartoztak	2%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

Származás tekintetében a legtöbb kérdezett ukrán állampolgárságú menedékesnek nyújtott szolidáris lakhatást – hattizedük, kettős állampolgárságú kárpát-aljai magyarok háromtizedüknél találtak szállást, romákat pedig csak esetlegesen fogadtak be,²³ illetve a válaszadók közel egytizede nem tudta, hogy mely állampolgársági-származási csoportba tartozott a „lakója.” A befogadottak családi-rokonsági összetételében a legmarkánsabb csoportot a szülő-szülők gyerekkel-gyerekekkel menekülők jelentették: a válaszadóknál befogadottak közel fele tartozott körükbe. A gyermek-szülő-nagyszülő családi együttesek egytizednyi, a nagyszülő-unoka családi kombinációk 15 százalékot tettek ki a hosszabb-rövidebb ideig befogadottak között. A több részcsalád, illetve együtt érkező ismerősök közössége pedig közel kéttizedes súlyt képviselt a válaszadók szerint.

A szolidáris segítség általános jellemzői

Kvantitatív felmérésünk alapján (N=151 fő) azt találtuk, hogy a válaszadók hét-tizede kizárólag rövidtávon, azaz 1–2 naptól legfeljebb 2 hétig segítette szolidáris szállásadással a menekülteket, a fennmaradó háromtized pedig közép- és hosszútávon. Fontos utóbbi hányad esetén kiemelnünk, hogy lakhatási segítségük tízből nyolc esetben meghaladta a két hónapos időtávot. A rövidtávon segítők elsődlegesen a továbbutazók felé mutatták ki önzetlenségüket, a közép- és hosszútávon segítők pedig a Magyarországon hosszabb maradást megcélzók felé.

A mintába kerültek 36 százaléka már előre elhatározta, hogy ingatlana átadásának alkalmankénti időtartama milyen időhosszúsáig nyúlik majd – azaz hogy hány napig segít a szívességi lakhatással rászorultaknak. A menet közben az igényekhez alakítók tábora azonban ennél szélesebbnek bizonyult: a kérdezettek közel fele tartozott ide; vélhetőleg ők csak azt tudták-gondolták, hogy segíteniük kell, anélkül, hogy pontosabban felmérték-szembesültek volna a menekültek igényeivel és saját „korlátaikkal.”

Az előre elhatározás és a menetközben alakítás viszonylatában hangsúlyos különbség mutatkozik aszerint, hogy valaki rövidtávon vagy közép- és hosszútávon vált szállásadóvá: a rövidtávon segítők jelentősebb része, közel 50 százalékuk, előre elhatározta, hogy néhány napig kíván befogadó lenni. 40 százalékuk pedig az aktuális igényekhez igazította az időintervallumot (például az előzetesen tervezett 2–3 nap helyett 4–7 napig adott szállást). A hosszabb távon szolidárisan közreműködők más, egy óvatosnak tekinthető stratégiát követtek, így 70 százalékuk menet közben, a megváltozott körülmények mentén, a befogadottak igényei szerint alakították (növelték meg) a lakhatás hosszát; s mindössze kevesebb mint egytizedük tudta előre, hogy hosszabb távon fog segíteni.

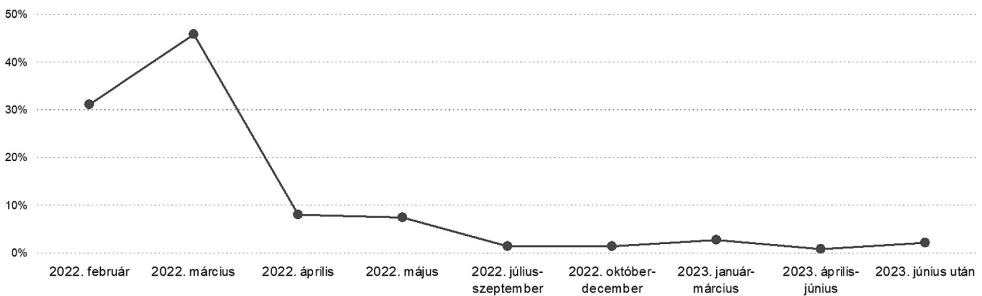
3. táblázat. A szolidáris szállásadás időtartamáról való döntés időzítése

Előre elhatározta a szállásadás alkalmankénti időtartamának hosszát	36%
Menetközben alakította ki az igényekhez igazítva a szállásadás alkalmankénti időtartamának hosszát	49%
Mindkettő előfordult	9%
Nem emlékszik miként tervezte meg mindezt	6%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A válaszadók többsége szinte közvetlenül a háború kitörése után reagált a krízishelyzetre: 77 százaléuk már február-márciusban megkezdte lakhatási segítségnyújtását (2022 februárjában 31%, márciusában további 46%). Hozzájuk további 15 százalék csatlakozott április-májusban. Ebben lényegi különbség nem mutatkozott aszerint, hogy valaki rövid-, avagy hosszabb távon segített.

2. ábra. A szolidáris szállásadás megkezdése

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A részvétel intenzitása

A részvétel intenzitását talán az írja le leginkább, hogy a 151 mintatag nagyjából 400 alkalommal fogadott be hosszabb- vagy rövidebb távon háború elől menekülő személyeket (átlagosan 2,6-szor); ezen belül a rövidtávon segítők átlagosan háromszor, a közép- és hosszútávon segítők legfeljebb kétszer cselekedtek így.

Részleteiben nézve a kérdezettek hattizede egyszer nyitotta ki ingatlan a ajtaját menekülteknek; azonban fontos üzenet, hogy a többiek ennél többször is segítettek, így a mintába kerültek közel egyötöde 2–3-szor, 8–8 százalékuk 4–5-ször illetve 6–10-szer, s voltak néhányan olyanok is, akik 10 alkalmat meghaladó számossággal váltak szolidáris szállásadóvá.

4. táblázat. A szolidáris szállásadás gyakorisága 2022. február 24-ét követően

Csak egyszer biztosított szállást	60%
2–3-szor biztosított szállást	17%
4–5-ször biztosított szállást	8%
6–10-szer biztosított szállást	8%
10-nél több alkalommal biztosított szállást	7%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A segítséget nyújtók fele általában egyszerre 1–2 főt, nagyjából harmada 3–4 főt, fennmaradó hányaduk pedig 4 főnél is többet fogadott be alkalmanként. A rövidtávon befogadók szignifikánsan kevesebb személynek adtak egy-egy alkalommal szállást mint a hosszútávon befogadók (előbbieik 57 százaléka 1–2 főt, utóbbiak 68 százaléka 3 vagy több főt).

5. táblázat. Az alkalmankénti befogadottak száma

Általában 1–2 főnek biztosított szállást alkalmanként	50%
Általában 3–4 főnek biztosított szállást alkalmanként	36%
Általában 4 főnél többnek főnek biztosított szállást alkalmanként	14%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A 400 alkalom figyelembevételével ez nagyságrendileg 1200 elszállásolt személyt jelenthet a 151 fő univerzumán belül; a mintába került rövidtávon szállást biztosítók közel 1000 személyt (továbbutazó menekültet) segíthettek ily módon, a közép vagy hosszútávon közreműködők pedig 200 főnél többnek könnyíthették meg ezzel a kezdeti lépéseit Magyarországon.

Ha óvatos becslésekbe kívánunk bocsátkozni, hogy demonstráljuk, mégis mekkora lehetett az önzetlenség súlya, akkor kivetíthetjük a 400 alkalmat és a segítettek számát a lakossági reprezentatív vizsgálatokból megismert 2 százalék körüli arányokra.²⁴ (Meg kell jegyeznünk, hogy kénytelenek vagyunk e segítségnyújtási forma árnyalásakor egy matematikailag nem elég egzakt becsléshez nyúlni, ugyanis, ahogy korábban jeleztük, semmilyen hivatalos adat nem áll rendelkezésre a Magyarországon tartózkodó háború elől menekültek számáról, és lakhatási arányszámairól.)

A kettő százalékos arányértékből kiindulva (figyelembe véve a mintavételi hibákat, szóródásokat, a népszámlálási adatokat és „aktualitásukat”, óvatos alulbecsléssel élve), 70–80 ezer háztartás is szolidárisan segíthette/segíti a háború kitörése óta a menekülteket, számosságukat tekintve megközelítőleg 200–240 ezer főt.

Kvantitatív mérésünk és a szakértői interjúk alapján is egyértelmű, hogy a rövidtávú lakhatási szolidaritás súlya jóval jelentősebb a közép- vagy hosszútávnál Magyarországon. Azt feltételezzük – már csak e segítségnyújtás természete miatt is (a hosszabb távú altruista szállásadás nagyobb lemondással jár, amire a lakosoknak csak egy töredéke hajlandó), hogy a mérésünkben megjelenítettnél nagyobb a rövidtávú szállásadásban megjelenő önzetlenség aránya: feltehetően 90 százalékot meghaladó (de 99 százaléknál biztosan kisebb). Középertéket véve, 95 százalékkal számolva a teljes önzetlen szállásadási mezőn belül, a rövidtávon befogadottak száma ez esetben 191–228 ezer lehetett (továbbutazók), a közép- vagy hosszútávon befogadottaké pedig 10–12 ezer fő. Amennyiben a rövidtávú befogadás aránya – teoretikusan – 90 százalékot tenne ki, akkor 181–216 ezer főről beszélhünk, és hosszabb távon 20–24 ezerről; másik végletként, 98 százalékos súly mellett pedig ezek az értékek 197–235 illetve 4–4,8 ezer főt jelentenének. A becslésünk – jelzésértékű – elfogadhatósága mellett érvelve, a 10–12 ezer fős sokaság (de még akár az ennél jóval jelentősebb érték is) messze lefedheti az Ukrajnából Magyarországra menekülő ukrán vagy kettős állampolgárok (időszakos vagy kezdeti) lakhatását tipizálni igyekvő struktúrákban lévő úr egy részét.

Az altruizmus hangsúlyosságát demonstrálja, hogy a válaszadók többsége ingyen (83–89%), esetenként a rezsiköltségéért vagy legfeljebb egy kisebb összegért (11%) adta oda az ingatlanát, ingatlanrészét használatra.

A rövidtávon segítők (akik elődlegetesen a továbbutazókat fogadták be) 91 százaléka teljesen ingyen adta át ingatlanát, ingatlana egy részét a menekülőknek néhány napra.

A közép- és hosszútávon szolidárisan közreműködők esetén már egy szegmentáltabb, a segítség hosszához és egy esetleges „kimerülés” lehetőségéhez jobban illeszkedő kép fogad bennünket: 66 százalék azoknak az aránya, akik teljesen ingyen biztosították a szállást; 18 százalék azoké, akik az első egy-két hónapban ingyen, aztán – közös megbeszélés után – a rezsiköltségekért vagy egy minimális hozzájárulásért (esetlegesen piaci ár alatti albérletként) biztosították a menekülők lakhatását; s 16 százalék azon kérdezettek aránya, akik a kezdetektől már úgy egyeztek meg a beköltözőkkel, hogy azok fizetik a rezsiköltségeket vagy egy minimális hozzájárulást.

6. táblázat. A szállás biztosításának feltételei

Teljesen ingyen biztosította a szállást	83%
Csak egy minimális összeget vagy a rezsiköltségét kérte az elszállásolásért cserébe	11%
Az első hónapokban ingyen biztosította a szállást, majd azt követően pénzt kért az elszállásolásért cserébe (a rezsiköltségét vagy valamely más, nem piaci szintű összeget)	6%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

Kapcsolatba kerülés a menekültekkel

A kezdeti időszakban a szolidáris szállásadás koordinációja ritkán jelentett valódi kiválasztási folyamatot és a befogadás helyszíne sem képezhette előzetes vizsgálat tárgyát. Az azonnali cselekvések szükségének első időszakában a nemzetközi standardok és gyakorlatok átvételére az érintett szervezeteknek nem volt lehetősége. A koordináció nélküli, egyéni kezdeményezések esetén pedig leginkább a jóakarát és a véletlen játszotta a főszerepet.

Mérésünk segítségével megkíséreltük feltárni, hogy miként találtak egymásra az önkéntes szállásadók és a rászorultak, hogyan „találkoztak” először.²⁵ A válszak alapján három jellemző „utat” sikerült megkülönböztetnünk. Természetesen a három különböző kapcsolatba kerülési út nem tekinthető teljesen tiszta típusnak, lévén – ahogy ezt korábban láttuk – a befogadók egy jelentős hányada többször is segített szolidáris szállásadással, így gyakorlatukban több összekötési variáció is előfordulhatott. De hogy minél inkább elkülönüljenek egymástól ezek az utak, a közvetett szervezeti közreműködéseket az első kategóriába soroltuk, ugyanis úgy véltük, hogy a szállásadónak magának nagyobb szerepe volt a befogadásban mint az adott szervezetnek (a szervezet azon felül, hogy platformot biztosított a kapcsolatba kerüléshez, egyebet nem tett). Ezek alapján a három út a következő: az önálló, saját kezdeményezés; a rokon-ismerősi megkeresések saját részre; és a szervezeti közvetlen közreműködés.

Az első típusba a kapcsolatba kerülések 62 százaléka sorolható be, azaz a kérdezettek ekkora hányada számolt be arról, hogy az általuk befogadottakkal elsődlegesen egyéni, független törekvések folytán léptek kapcsolatba, majd szállásolták el őket – peer to peer kapcsolódások. E szegmensben a leggyakoribb az volt, hogy a saját kapcsolati hálón keresztül jelezték feléjük, hogy valakit-valakiket el kellene szállásolni (37%) – akikkel már egyénileg vették fel a kapcsolatot. De ide tartozik az is, hogy a közösségi médiában megjelent magánüzenetre válaszolva érkeztek meg a szálláskeresők (11%). A saját kezdeményezés legdirektebb módja pedig az volt, amikor a szállásadó a vasútállomáson vagy a határon ajánlotta fel a lakhatási segítséget a menekülteknek (10%).

A második „útként” jelentkező, rokon-ismerősi segítségkérések súlya a mintába kerültek esetén 25 százalék volt.

A három összekötési út közül a közvetlen szervezeti közreműködésnek 13 százaléknyi szerep jutott. A válság első hónapjaiban eleve túlterhelt segítő szervezetek állampolgári szolidáris szállásadásban való közreműködése csak a legszükségesebb lépésekre, többnyire csak a felek összekötésére tudott szorítkozni, aminek a minimuma (és gyakran a maximuma is) az volt, hogy egyedülálló nők ne kerüljenek férfi szállásadókhöz.

E szegmenst az alábbi kapcsolatba kerülési formák alkotják: „egy segítő szervezet/a szervezet képviselője kereste meg a szállásadót, hogy valakinek/valakiknek szüksége van segítségre”; egy segítő szervezet tagja a kérdezett és ott „beszélték” meg, hogy segít valakinek/valakiknek”; „egy civil hálózat (FB csoport) tagja és ott

„beszélték” meg, hogy segít valakinek/valakiknek”; egyháza/felekezete/gyülekezete személy szerint megkereste, hogy segítsen.”

A rövidtávon szállást adók esetén a független megkereséseknek jellemzően nagyobb szerepe volt mint a hosszabb távon lakhatást biztosítók körében, a rokon kapcsolatoknak pedig a hosszabb távon segítők esetében volt hangsúlyosabb befolyása.

7. táblázat. Kapcsolatba kerülés a befogadottakkal (az elszállásolás vonatkozásában)²⁶

Függetlenül, egyénileg találták meg egymást a befogadók és a befogadottak	62%
Rokonok, ismerősök szóltak, hogy szükségük lenne (nekik) segítségre	25%
Közvetlenül közreműködött valamely szervezet a kapcsolatfelvételben	13%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A szervezetek kapcsán megnéztük azt, hogy melyeknek lehetett szerepe a segítő és a segítségkérő összekötésében (mind a közvetlen, mind a közvetett szervezeti közreműködést idevettük).

Amennyiben volt ilyen, a szolidáris lakhatáshoz kapcsolódó koordinációt az alulról szerveződő civil szervezetek vállalták magukra: különösen egy újonnan alakult, a közösségi médiában létrejött csoport, a Segítségnyújtás MOST – Menekültek Online Segítő Társasága Facebook csoport, illetve a Migration Aid (amely már a 2015-ös menekültválság kapcsán létrejövő szolidáris segítséget és koordinációt is dominálta). Mellettük megjelentek az online szolidáris szálláskereső rendszerek, melyek közül kérdeztjeink esetében a shelterukr.com-nak volt kiemelendő szerepe. Továbbá összekötő szerepre tett szert a lakhatási szegénységgel foglalkozó Utcáról Lakásba Egyesület, mely 2022 előtt nem vett részt menekültellátásban.

A szolidáris szállásadás feladása, lezárása

A terepmunka idején (2023. november-december) a válaszadók valamivel több mint háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy már felhagyott szolidáris segítő tevékenységével (a továbbra is segítők táborában inkább a hosszútávon szállást adók maradtak, illetve továbbra is aktívak a rövidtávon sok alkalommal segítők). A szolidáris szállásadással való felhagyás vélhetőleg egy anyagi és egyéb területeken támogató, a lakhatás-elszállásolás megoldási struktúrájába illesztett, koordináló – számos európai országban létezőhöz hasonlatos (lásd erről a Bevezetőben leírtakat) – rendszerben nem vagy csak később és tervezetten következett volna be.

Az önzetlen tevékenység feladásának legfőbb egyéni mozgatórugója anyagi okokra vezethető vissza, nevezetesen nem engedhették meg maguknak hosszabb távon a plusz költségeket, illetve a bevételkiesést (utóbbi esetben ki kellett adni a rendelkezésre bocsájtott ingatlant) – e kérdezettek összesen közel 40 százaléka nyilatkozott így. A felhagyó válaszadók további közel 30 százaléka azzal indokolta döntését, hogy megtett már mindent, amit lehetőségei engedtek, amit megtehetett (azaz teljesítette a belső elvárásainak megfelelőeket, csökkentve a segítség-adással az esetleges kényelmetlenségérzeteit).

A felhagyásban ezeken felül még közrejátszottak a befogadók személyes életére és életterére ható tényezők – megterhelte az együttlakás a családi életet, konfliktusok alakultak ki (24%). Továbbá egyötödnyien kiemelték, hogy a szükségben egyedül maradtak a feladattal – nem segített valamely szervezet vagy egyéb szereplő az ellátásban. Azaz nem volt meg a szükséges háttér a konfliktusok elsimításához (például szociális munkás közreműködése) – a szállásadók leggyakrabban egyénileg intézték a befogadást, illetve a grassroot szerveződések legfeljebb az összekötést tudták koordinálni. A hostingot a menekültellátásba beemelő országok tapasztalatai alapján azoknak a polgároknak, akik megnyitották otthonukat a háború elől menekülők előtt, gyakran sok kérdésük van azzal kapcsolatban, hogy milyen gyakorlati szempontokat kell figyelembe venniük az együttélés során, ha valaki olyannal élnek együtt, akivel korábban nem találkoztak, vagy hogy mit lehet tenni, ha segítségre van szükségük. Nem véletlen, hogy ezekben az országokban a szállásadók szolidaritási erőfeszítéseikben való támogatása ugyanolyan fontos, mint az anyagi dotáció.

E tényezőkön felül az ingatlan méretének, beosztásának alkalmatlansága járult hozzá a szolidáris szállásadás megszüntetéséhez – a segítségnyújtó az aktuális tapasztalatai alapján újraértékelte a szállásadási lehetőségeit.

8. táblázat. A szolidáris szállásadás feladásának háttere²⁷

Anyagi okok miatt	38%
Úgy érezte, hogy megtett mindent, amit megtehetett	29%
Megterhelte a menekültek befogadása a családi életüket	24%
Egyedül maradt a feladattal, nem kapott külső segítséget	19%
Az ingatlan alkalmassága	15%

Forrás: Saját mérésünk, 2023.

A felhagyás időbeli dinamikájához hozzáköthetők az egyéni szint feletti tényezők is, úgy mint az energiaárak drasztikus emelkedése, a médiában megjelenő kormányzati állásfoglalások változása, a csökkenő menekült számok: a szolidáris szállásadást az érintett kérdezettek tizede 2022 március-májusa, fele 2022 júniusa-szeptembere, további 2–2 tizede pedig 2022 októbere-decembere között, illetve 2023-ban szüntette be.

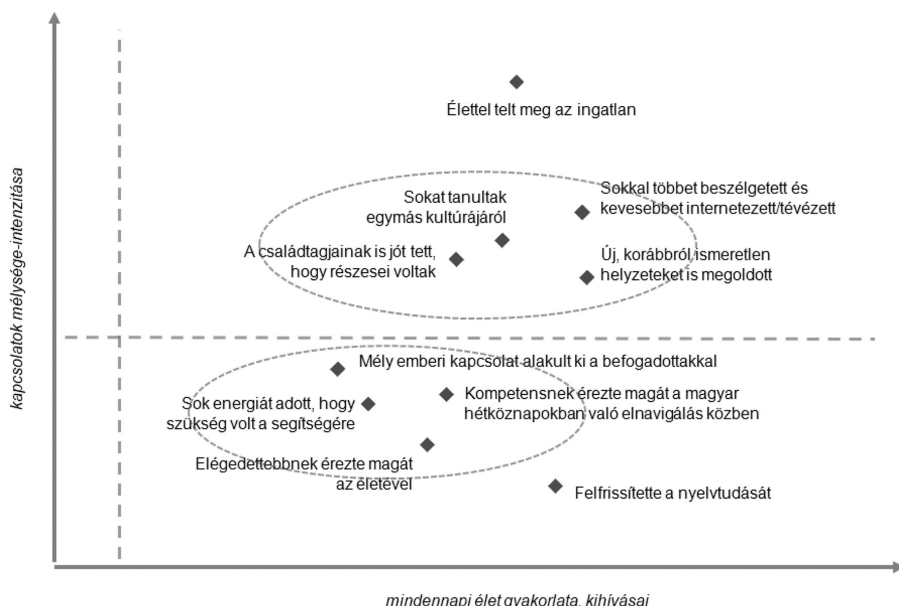
Megkérdeztük a mintába került szállásadókat, hogy tudomásuk szerint hova mentek tovább a lakóik, miután elhagyták az ingatlant – kilépési utak.²⁸ A legtöbb befogadott (a rövidtávú szállásadás súlyával is összefüggésben) a szállás elhagyása után az országot is elhagyhatta valamelyik irányba: 58 százalékuk nyugatra ment tovább, 25 százalékuk pedig a befogadók szerint visszatérhetett Ukrajnába.

A szolidáris alapú szállásra talált menekültek közel ötöde albérletbe (egy másik ingatlanba) tudott elköltözni a befogadás erőgyűjtési periódusa után; néhányan (5%) pedig valamilyen más lakhatási megoldást találtak (közösségi szállás, munkás-szálló). S természetesen vannak olyan befogadottak is, akik továbbra is élvezik a szolidáris lakhatás előnyeit, illetve olyanok, akiknek a kérdezettek továbbra is szállást biztosítanak ugyanabban az ingatlanban, de már valamekkora összegért (a válaszadók nagyjából egy-egy tizede nyilatkozott így).

A szolidaritás megélése: tapasztalatok

Szinte minden válaszadó kiemelte – tizből kilencen, hogy egyszerűen jó érzéssel töltötte el, hogy segíthettek a rászorulókon.²⁹ A pozitív tapasztalatokat leíró indikátorok közötti kapcsolatokat keresve közös halmazt alkotnak a mély emberi kapcsolatok kialakulásai, az önzetlen segítség pozitív visszacsatolásai: a kérdezettek egy-egy negyede gondolta úgy, hogy mély emberi kapcsolat alakult ki közte (köztük, családtagjaikkal együtt) a befogadottakkal, valamint a szolidáris befogadás pozitív visszahatással járt (sok energiát adott számukra az, hogy tisztában voltak vele, hogy a befogadottaknak szükségük van a segítségre). Ebbe a körbe tartoznak még a következő pozitív megélések is: a segítő cselekvés velejárójaként a kért kompetensebbnek érezte magát – közreműködése során – a magyar hétköznapiakban való elnavigálás közben (14%); a befogadási élmény hatására az életükkel elégedettebbnek érezték magukat a válaszadók (8%).

3. ábra. A segítség pozitív megélései: együttjárások³⁰

Ugyancsak pozitív tapasztalási halmazt képeznek a befogadás élményeinek hétköznapokra, a gyakorlati teendőkre való kivetülései is: a családtagoknak (például a gyerekeinek) is jót tett az, hogy ők is részesei voltak a bajbajutottak segítségének (16%); sokat tanultak egymás kultúrájáról (13%); olyan új helyzeteket is sikeresen oldottak meg a segítők, amelyekkel korábban soha nem találkoztak; továbbá többen is kiemelték, hogy a befogadottakkal együtt töltött idő miatt sokkal többet beszélgettek, és kevesebbet interneteztek-tévéztek (8%).

A kvantitatív mérésünk eredményeivel összecsengenek, és egyben árnyalják a szállásadókkal lefolytatott interjúink során megismertek: mindannyian (2 fő rövidtávon, 1 fő középtávon és 3 fő hosszútávon segített szolidáris lakhatással) úgy érezték, hogy a befogadás-szállásadás nem volt nagy önfeláldozás, megtehették, és természetes, hogy segítettek. Véleményük alapján akár már a rövidtávú befogadás alatt is kialakulhatnak mély emberi kapcsolatok,³¹ továbbá a hosszabb távú befogadás során könnyen családtaggá válhatnak az elszállásoltak – kapcsolatba kerülve akár a szélesebb családdal is.³² A szívességi alapon szállást biztosítók pozitív tapasztalatai nagyban a szerencsés (véletlen) befogadó-befogadott kombinációkon múltak.³³

Természetesen nem csak pozitív tapasztalatokat osztottak meg a kérdezettek, hanem nehézségekről is beszámoltak. A leginkább zavaró tényezőnek a befogadottak kiköltözésének időpontjában lévő bizonytalanság mutatkozott – a mintába kerültek közel negyede gondolta így. Hasonló hányad gondolta komolyabb nehézségnek az együttélés szabályainak betartatását-betartását (19%), a meglévő kulturális különbségeket (18%), illetve a megnövekedett rezsizsámlák kifizetését

(19%) – mint láttuk, utóbbi hangsúlyosan játszott közre a szállásadási tevékenység beszüntetésében is.

A nehézségek feltárása kapcsán néhányan kifejezésre juttatták még az elégtelen, vagy nem hozzáférhető hivatalosnak tekinthető információkat (11%), és szintén néhányan negatívumként élték meg a segítő szervezetek – egyházi szervezetek közreműködésének elmaradását (7%) – azaz olyanokat, amelyek nem a közvetlen befogadott-befogadó viszonyhoz kapcsolódnak.

A kvantitatív méréshez képest a kvalitatív mérésünkben a szállásadók árnyaltabban közelítették meg a befogadásból fakadó nehézségeket. Ugyan szinte mindegyik interjúban elhangzott, hogy nagyon kevés információ állt rendelkezésre a szálláskeresővel kapcsolatban (például nem tudták, hogy lesz-e közös nyelvük, hogy mennyi időre jönnek, illetve azt is jelezték, hogy nem számíthattak a segítő szervezet támogatására a befogadás során), mégis összességében pozitív felhangú együttéléstről számoltak be, mert a nehézségek jelentős része kezdeti nehézség volt, amelyek oldódtak, ahogy megismerték egymást.

Az együttélésből adódó nehézségeket (a megnövekedett zajszintet például, vagy a magánszféra csökkenését, a saját tevékenységek háttérbe kerülését) a szállásadók elfogadták, a megváltozott közös élet velejárójának tekintették, amiben kiemelt helyet foglalt el a befogadott menekültekkel való közös időtöltés (ügyintézés, nyelvtanulás, játék, beszélgetés, kirándulás).

Konklúzió és a jövőbeni szolidáris lakhatási segítség kilátásai

Kutatásunkban az ukrainai menekültek szolidáris elszállásolását, a szállásadás hosszát, gyakoriságát és helyét, a befogadók szálláskeresővel való kapcsolatba kerülését, a szállásadók motivációit, és tapasztalatait vizsgáltuk.

Magyarország a menekülők szempontjából tranzitországnak számít, milliók vándoroltak keresztül az országon, elsődlegesen nyugati irányba. A háború kezdete óta hosszabb ideje Magyarországon tartózkodó ukrainai menekültek (tehát akik nem utaztak tovább) száma folyamatosan változik, számosságukat csak becsülni lehet, mely alapján csoportjuk nagysága elérheti a 100–120 ezer főt. Azaz az országnak (ahogy az Ukrajnával határos, tőle nyugatra elhelyezkedő többi országnak) a nyugati befogadó országokhoz képest egy teljesen eltérő lakhatási segítségnyújtásra kellett berendezkednie, mely – államilag nem szándékolt – részét képezte a spontán civil kezdeményezésű szolidáris szállásadás.

Ahogy Bevezetőnkben is írtuk, reprezentatív felmérésekből tudjuk, hogy a 2022. február 24-től tartó, az ukrainai háború következtében kialakult menekültválság kapcsán a lakosság 2–3 százaléka szállásadással is segítette e rászorulókat – mind a továbbutazókat rövidtávon, mind a közép- és hosszútávon az ország határain belül maradni kívánókat.

A bevonódás e foka különösen figyelemreméltó, ha azt is számításba vesszük, hogy ezt többségében mindenféle háttértámogatás nélkül tették meg az állampol-

gárok: a szolidáris szállásadás vonatkozásában ugyanis hiányzott a szervezeti közreműködés (nem csak a grassroots csoportoké, hanem az NGO-ké, vagy akár a karitatív szervezeteké) és a valamilyen fokú anyagi támogatás. Ez köszön vissza közvetetten a kutatási eredményeinkben is, azaz a szolidáris szállásadás feladásában is e fenti két tényező mutatkozott meghatározónak: az anyagi okok az esetek 40 százalékában, a szervezeti támogatás hiánya pedig 25 százalékában vezetett a szállásadás befejezéséhez. Mindkét tényező esetében (anyagi és szervezeti támogatás) a nemzetközi megvalósítások jelentenek fogódzót; olyan jó gyakorlatokat³⁴, melyeket javasolt figyelembe venni a szolidáris szállásadást támogató anyagi kompenzáció mértéke és formája és az ugyanolyan fontos szervezeti támogatások kialakításakor.

Az előbbi esetében például a havi szintű fix összegek – befogadott személyenként vagy családonként, a rezsitámogatás, a hiányzó felszerelési tárgyak biztosítása, távozáskor a lakásfelújítás tartozhatnak ide.³⁵ Utóbbi vonatkozásában pedig például a szervezeti koordináció, a számos protokoll betartása, a befogadók-befogadottak megfelelő kiválasztása („matching”), a szállásadók felkészítése és rendszeres támogatása, a kiégés veszélyeinek csökkentése képezhetik mindennek részét. Ahogy írtuk korábban, a civilek jól leírható csoportja a háború kitörése után közvetlenül, önként, ad hoc kezdeményezésként, viszonzást nem feltételezve elkezdte szállásadási segítségnyújtását (77 százalékuk már február-márciusban). A szállásadók körében végzett mérésünk alapján három út mutatkozik meg aszerint, hogy miként találtak egymásra a befogadók és a befogadottak: a szállásadók saját független kezdeményezései – közösségi médián és saját kapcsolati hálójukon keresztül (62%); a rokoni-ismerősi megkeresések saját részre (25%); és a szervezeti közvetlen közreműködés (13%). Külön kiemelendő az online platformok (különösen a közösségi média) kapcsolatteremtő, menekültek és befogadók összekötésében játszott fontos szerepe. Szervezeti támogatás hiányában, a szolidáris szállásadás vonatkozásában ennek döntő szerepe lehetett, alátámasztva az online technológia válságkezelésben való alkalmazásának hatékonyságát. A feltárt kapcsolatba kerülési utak alapján jelentős eltérés rajzolódik ki a szolidáris szállásadás és a menekültek számára nyújtott egyéb önkéntes segítségi forma között. Ahogy az ismeretes a 2022-ben kezdődött menekültválságban – a 2015-höz képest – a megtöbbszöröződött számú civil kezdeményezések, önkéntesek nagyrésze most is hálózatos alapon, a közösségi médiában, elsődlegesen az erre a célra létrehozott Facebook csoportokban szervezte, és valósította meg segítő munkáját. Azonban, ahogy kutatásunkból megismertük, a szolidáris szállásadások többsége nem hálózatos alapon folyt, hanem inkább ad hoc peer to peer kezdeményezések keretében realizálódtak. Ennek több oka is lehet: talán a legfontosabb, hogy a saját életterbe, ingatlanba való beengedés minden bizonnyal a legnagyobb elköteleződést feltételező szolidaritást jelenti, amelyet csak kevesek képesek felvállalni – mind objektív, mind szubjektív okok miatt. Ha például valaki nem rendelkezik a célnak megfelelő ingatlannal és anyagi háttérrel, hiába szeretné megtenni, nem tudja megvalósítani mindezt; de ha rendelkezik is valaki a kellő háttérrel, viszont hiányzik az ehhez megfelelő altruista attitűd, nem fog ily módon segíteni.

A kapcsolati hálókból esetlegesen jelentkező jó példák pedig épp az előbbieket miatt nem tudják megfelelően kifejteni pozitív hatásukat.³⁶ Szintén ok lehet, hogy a szolidáris szállásadásban valamilyen szerepet betöltő szervezeteknek nemcsak a kompetenciái, de az erőforrásai is hiányoztak olyan programok lebonyolításához, amelyek a tágabb közösség számára is vonzó gyakorlatot jelentettek volna, arra ösztönözve a lakosságot, hogy maguk is szolidáris szállásadóvá váljanak. Továbbá, a szervezeti háttér azért is maradt töredékes, mert a szervezetek egy része egyáltalán nem vállalt szerepet a szolidáris szállásadásban, elsősorban annak kockázatos volta miatt, illetve az abban részt vevők közül többen is feladták – annak nagy erőforrás befektetés igénye miatt – a közreműködést. Arról nem is szólva, hogy a résztvevő szervezetek szolidáris szállásadásban való tevékenysége szinte láthatatlan maradt.

A feltárt altruista lakhatási segítségnyújtás fényében kíváncsiak voltunk arra, hogy egy esetleges következő humanitárius katasztrófa esetén miként változhat a civilek bevonódása: az ukrán menekültválságot a jövőbe projektálva, egy 2023. decemberi lakossági mérésünk³⁷ segítségével megkíséreltük modellezni, hogy vajon tartósan átrajzolható-e a lakhatási segítségnyújtás fennálló értelmezési keretei Magyarországon vagy a megtapasztalt jelentős mérvű szolidáris szállásadás egy-szeri felfutásának bizonyulna csupán. A kapott eredmények biztatóak: azt találtuk, hogy a lakosság hozzávetőlegesen 4 százaléka szolidárisan befogadna egy környező országban zajló háború elől menekülőket; méghozzá 3–6 hónapos időtávra (azaz közép- vagy hosszútávra) – mint láttuk az ukrán menekültválság kapcsán a rövidtávú elköteleződések domináltak Magyarországon a szolidáris szállásadást.

Amikor a befogadást vállalók arról nyilatkoztak, hogy szerintük mi szükséges ahhoz, hogy jól működjön a modellezett szituációban a szolidáris szállásadás, viz-szakösztönte azok a tényezők (60–70 százalékuk egyetértésével), amelyeket a szállásadói mérés kérdeztettjei hiányoltak vagy ami miatt feladták segítő tevékenységüket (illetve amit a más országokban tapasztaltak közvetítenek): fontos lenne, hogy egy szervezet vállalná a hivatalos ügyintézéseket; akihez lehetne fordulni nehézségkor; lenne egy első találkozó a befogadás előtt; egy szervezet felmérné az ingatlan aktuális állapotát; szükség lenne egy olyan online felületre, ahol minden fontos információ megtalálható, és nem utolsó sorban lenne egy közös platform más szállásadókkal, ahol ki lehetne cserélni a tapasztalatokat.

Mindezek alapján kutatásunk a szállásadási szolidaritás tekintetében feltártakkal ráerősít azokra a tanulmányokra, melyek a közelmúlt, rendkívüli helyzetekben megmutatkozó magyarországi civil szolidaritás jelentőségére világítanak rá. Azonban arra is szeretné felhívni a figyelmet, hogy az önkéntes tevékenységek fenntarthatósága szervezeti támogatás nélkül hosszabb távon nem biztosítható. Különösen igaz ez a szolidáris szállásadásra, hiszen ez, mint a legnagyobb elköteleződéssel járó önkéntes segítségi forma, a legkomplexebb támogatást igényli.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetnyilvánítással tartozunk a kutatásunkat lehetővé tevő többszázagos Safe Homes projektnek, amelyet az Európai Bizottság finanszírozott és a Nemzetközi Vöröskereszt (IFRC) koordinálásával valósult meg. Szintén köszönettel tartozunk a Magyar Vöröskeresztnek, hogy a magyarországi szolidáris lakhatáshoz kapcsolódó kutatás lefolytatására és elemzésére felkért bennünket.

A kutatás nem valósulhatott volna meg számos, a menekültellátásban résztvevő szervezet és szolidáris szállásadó értékes közreműködése nélkül, amiért szintén hálások vagyunk.

A kutatási eredmények első bemutatására – „A szolidáris szállásadás mint menekültellátási alternatíva” – 2024. január 18-án Budapesten került sor a Magyar Vöröskereszt által tartott műhelyrendezvényen.

Irodalom

- Az erdélyi menekültek – Az „Erdély” vizsgálat zárójelentése (1989). Budapest: TÁRKI.
- Bereczkei Tamás–Birkás Béla–Kerekes Zsuzsanna (2007): Önzetlenség idegenek iránt. Egy evolúciós modell kísérleti ellenőrzése. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 62., (4.), pp. 449–473. DOI: 10.1556/MPSz-le.62.2007.2
- Bereczkei Tamás (2003): *Evolúciós pszichológia*. Budapest: Osiris.
- Czirfusz Márton–Pósfai Zsuzsanna (2023): *Ukrajnából érkező menekülteknek szóló közép- és hosszú-távú lakhatási program lehetőségei és korlátai*. Budapest: Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont.
- Feischmidt Margit (2018): Szolidaritás és társadalmi reflexió a menekültek önkéntes segítőinek elbeszéléseiben. *Socio.hu* 2018/1. DOI: 10.18030/socio.hu.2018.1.69
- Forst, Rainer (2021): Solidarity: Concept, Conceptions, and Contexts. *Normative Orders Working Paper* 02/2021. Research Centre “Normative Orders” of Goethe University Frankfurt am Main.
- Hamann, Ulrike–Karakayali, Serhat (2016): Practicing Willkommenskultur: Migration and Solidarity in Germany. *Intersections*, 2., (4.), pp. 69–86. DOI: 10.17356/ieejsp.v2i4.296
- Juhász Attila–Molnár Csaba–Zgut Edit (2017): *Menekültügy és migráció Magyarországon*. Prága: Heinrich-Böll-Stiftung e.V., Budapest: Political Capital.
- Kiss Adrienn–Magyar Eszter (2013): *Hol az otthonom?* Budapest: Menedék.
- Klenner Zoltán (2017): A modern menekültügyi rendszer létrehozása és fejlődése a rendszerváltoztatás időszakában Magyarországon. *Magyar Rendészet*, 3., pp. 47–60.
- Kováts András–Soltész Béla (Szerk.) (2022): *Valahol otthon lenni – Menekültek társadalmi beilleszkedése Magyarországon*. Budapest: Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület.
- Laitinen, Arto–Pessi, Anne Birgitta (2021): Szolidaritás: elmélet és gyakorlat. *Regio*, 2., pp. 5–23. DOI: 10.17355/rkkpt.v29i2.05
- Lakševics, K.–Franz, Y.–Haase, A.–Nasya, B.–Patti, D.–Reeger, U.–Raubiško, I.–Schmidt, A.–Šuvajevs, A. (2024): The permanent regime of temporary solutions: Housing of forced migrants in Europe as a policy challenge. *European Urban and Regional Studies*, 31., (1.), pp. 81–87. Sage. DOI: 10.1177/09697764231197963
- Sik Domonkos (2018): Szolidaritás a késő modernitásban. *Szociológiai Szemle*, 1., pp. 4–32.
- Sik Domonkos (2018): *Válaszok a szenvedésre. A hálózati szolidaritás elmélete*. Budapest: ELTE Reader.

- Sík Domonkos–Zakariás Ildikó (2021): Járvány és válság – rászorultsági és segítő viszonyok a COVID–19 első hulláma idején. *Regio*, 2., pp. 24–72. DOI: 10.17355/rkkpt.v29i2.24
- Sík Endre–Simonovits Bori–Szeitl Blanka (2016): Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban. *Regio*, 2., pp. 81–108.
- Sík Endre (1990): Erdélyi menekültek Magyarországon. In: Andorka Rudolf–Kolosi Tamás–Vukovich György (Szerk.): *Társadalmi riport 1996*. Budapest: TÁRKI. pp. 516–533.
- Sík Endre (2016): *Csúcsot döntött az idegenellenesség, elfogyott az idegen-barátság*. Budapest: TÁRKI. https://www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160404_idegen.html
- Solidarity and housing: Supporting Safe Homes. Considerations, key principles and practices (2022). *European Commission (EC)*.
- Tóth Judit–Bernát Anikó (2022): Menekültválság 2022-ben. Az Ukrajna elleni orosz agresszió menekülteinek magyarországi fogad(tat)ása. In: Kolosi Tamás–Szelényi Iván–Tóth István György (Szerk. 2022): *Társadalmi Riport 2022*. Budapest: TÁRKI. pp. 347–367.
- Towards a Europe of Solidarity Housing (1992): Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. *Social Europe Supplement*, 3., (92.), Belgium.
- Vályi Réka (2008): Az altruizmus jelensége a társadalomtudományban. *Kötő-jelek*, 2007. pp. 103–120.
- Werner, Greta Weston (2014): Housing movements: From solidaristic discourse to solidaristic fields. *Political Geography*, 103088. DOI: 10.1016/j.polgeo.2024.103088
- Yanaşmayan, Zeynep (2023) Post-2015 refugees in Germany: “Culture of welcome”, solidarity or exclusion? *International Migration*. 2023. 61., pp. 3–11. IOM. DOI: 10.1111/imig.13149
- Zakariás Ildikó–Feischmidt Margit–Gerő Márton–Morauzski András–Neumann Eszter–Zentai Violetta–Zsigmond Csilla (2023): Szolidaritás az ukrain menekültekkel Magyarországon: gyakorlatok és attitűdök egy lakossági felmérés alapján. *Regio*. 31., (2.), pp. 101–150. DOI: 10.17355/rkkpt.v31i2.101
- Zakariás Ildikó (2016): A menekültek civil segítése: attitűdök és morális érvek. *Regio*, 24., (4.), pp. 61–87. DOI: 10.17355/rkkpt.v24i4.137

Notes

¹ <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/><https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> 2022. március 4-étől (visszamenőleg is) az Ukrajnából a háború miatt menekülőket ideiglenes védelemben részesíti az Európai Unió tagállamaiban.

² Az Eurostat adatai szerint 2024. január végéig 34250-en kaptak Magyarországon ideiglenes védelmet. Ehhez képest az országban tartózkodó, 2022. február 24. után érkező ellátásra jogosult, de formálisan nem menedékes kettős (ukrán–magyar) állampolgárok számáról nincs publikált adat, de részletes becslés sem látott napvilágot. Számuk vélhetőleg eléri az ukrán állampolgárságuk számát. (2021-ben körülbelül 130–150 ezren rendelkeztek magyar–ukrán kettős állampolgársággal, a háború kezdete után legfeljebb 60–80 ezren maradhattak Kárpátalján ők jöttek először és nagy tömegben Magyarországra menekülteként.) Ahogy nincs adat a kettős állampolgárokról, úgy nincs publikált adat azokról sem, akik ukrán állampolgárok, de amúgy regisztráció nélkül tartózkodnak az országban: például biometrikus útlevéllé léptek be; családtagok, akik regisztráció nélkül a már korábban munka miatt itt tartózkodókhoz csatlakoztak; „időszakos” keresőtevékenységet folytatók. Az Ukrán Nagykövetség például 200 ezer főre becsüli a Magyarországon tartózkodó ukránok számát, azonban vélhetőleg beleszámolják ebbe a február 24. előtt már itt lévőket is (tartózkodási engedélyesek) – 40 ezer fő, kettős állampolgárok – 30–40 ezer fő, továbbá szerepelhetnek ebben a magukat nem regisztráló biometrikus útlevéllé rendelkezők is.

³ A 2001/55/EK irányelve alapján a tagállamok biztosítják a védelmi minimumokat: a munkavégzés lehetőségét, a megfelelő szálláshelyet, a sürgős és alapvető egészségügyi ellátást, a 18 év alatti személyek részére az oktatást.

⁴ Mindeközben arra is lehetőség mutatkozott, hogy új civil, karitatív vagy egyházi szervezetek, önszerveződő segítő csoportosulások jöjjenek létre, vagy újfent aktívá váljanak régebbi karitatív szervezetek (például Vöröskereszt).

⁵ Deduktív megközelítéssel: az „Erdély-kutatás” azt mérte, hogy a menekült kérdezettek több mint felének első szállása rokonnál vagy barátnál volt – ami azt jelzi, hogy jelentős volt a lakossági befogadás

⁶ A létrejött grassroots-csoportok közül a legmeghatározóbb a Migration Aid, a Segítsük Együtt a Menekülteket és a Migszol voltak (utóbbi azóta megszűnt, a Segítsük Együtt a Menekülteket csoport pedig eleinte más esetekre kezdett koncentrálni, majd aktivitása lecsökkent-megszűnt).

A grassroots civil csoportosulások a közösségi médián, elsődlegesen a Facebook-on keresztül szervezték segítő munkájukat, toborozták tagjaikat-támogatóikat, gyűjtöttek adományokat, demonstráltak munkájukat. Azaz a 2015-ös menekültválság során végzett szolidáris tevékenységek többségükben hárlózat alapon folytak (elérés-kapcsolódás, csoportkohézió, szervezés, flexibilitás, gyorsaság, megvalósítás), alapvetően bürokratikus korlátok nélkül.

⁷ A még mindig működő Migration Aid a korábbi, 2015. évi menekültválság során szerzett tudás- és tapasztalati bázisán – természetesen – az elsők között lépett a segítség mezőjébe, az adatbázisából több ezer önkéntes mozgósítva, illetve új tagokat beemelve. Mellettük számos újonnan létrejött grassroots csoportosulás vett részt az azonnali cselekvésekben: adománygyűjtésben, fuvarozásban, a menekültek alapvető ellátásában. A létrejött, a közösségi médiában, alulról szerveződő közösségek közül messze kiemelendő a Segítségnyújtás MOST – Menekültek Online Segítő Társasága Facebook csoport: egyfelől a többi csoportnál felkészültebb működésével, másfelől azzal, hogy hihetetlen tempóban növelte tagjai, szimpatizánsai számát – gyors létrejötte utáni első hetekben már 100 ezer taggal bírt. A civil kezdeményezések többsége ugyanazokat a tevékenységeket kezdte végezni, amit a hasonló csoportosulások 2015-ben folytattak, melyek kiegészültek egészségügyi-, adminisztrációs-, munkakeresési és egyéb szükséges szolidáris segítségnyújtásokkal. Az átmeneti vagy esetenként a hosszútávú szállásadás azonban csak kevesük gyakorlatába emelődött be (a Migration Aid saját intézményeiben és adatbázisában lévő önkénteseknél helyezték el menekülteket; a Segítségnyújtás MOST összekapcsolta a szálláskezesítőket és szállásadókat, ahogy még egy-két platform is tette).

⁸ A szállásadási segítségnyújtás szempontjából időrendben az első hetek történései:

– 2022. 02. 24. Az első civil segítők megjelenése

– 2022. 02. 25–27. Elkezdődik a segítő munka: a grassroots csoportok (Migration Aid és más közösségek, civil önkéntesek), a UNHCR, a nagy segélyszervezetek (mögöttük a Karitatív tanácsal) is belépnek; a Segítségnyújtás FB csoport létrejön, fővárosi és egyéb önkormányzatok szállást próbálnak biztosítani – a továbbutazóknak; a szallas.hu azonnal szállásokat ajánl fel.

– 2022. 02. 26. A BMSZKI belép a szállásadásba. A beregsurányi határátkelőn a Málta koordinál: civil szállások/felajánlások felé irányítanak, és többeket a tornateremben szállásolnak el átmenetileg (az önkormányzat). Záhonyban az önkormányzat ideiglenes menekültszállással alakította a művelődési házat. A Magyar Vöröskereszt Záhonyra és Lónyára összpontosította jelenlétét, Záhonyban a közösségi szállásnál segít.

– 2022. 02. 28. Számos önkormányzat, egyetem és jótékonyági intézmény csatlakozik a civil kezdeményezésekhez, szállás biztosításával is. Az első dedikált állami szálláshelyek: az agrárminisztérium kezdeményezésére 100 menekültnek szálláslehetőség-ellátással a határközei erdei iskolákban.

– 2022. 03. 03. A katasztrófavédelem kijelölésére 73 ukrán menekültet szállásoltak el a győri Bartók Béla Általános Iskola tornatermében.

– 2022. 03. 07. 20 szállodától érkezett felajánlás térítésmentes elhelyezésre (100 szoba, ~ 1 hónap) az ország különböző részeiből (a MSZÉSZ és a Migration Aid közös koordinálása). A shelterukr.com weblap elindulása: ingyenes szálláshelyek – elsődlegesen tranzitszállások.

– 2022. 03. 09. A Vöröskereszt március 9-én nyitotta meg Győrben a Zrínyi utcai volt kórházépületben szállását (150 fő) az önkormányzattal karöltve. A Hunguest Hotels Zrt. egy hónapra megnyitotta budapesti szállodáit a menekültek előtt – kapacitás 360 fő (a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet segítette őket).

– 2022. 03. 12. Megnyílt a madridi Migration Aid.

⁹ Az intézményi szálláshelyek sok esetben egyfelől távol voltak a potenciális munkalehetőségektől, az iskoláktól, a gyermekgondozás intézményeitől, az egészségügyi intézményektől, a közlekedési lehetőségektől, a nyelvtanulás helyszíneitől; másfelől pedig a bennük való elhelyezéshez kapcsolódó támogatási struktúra nem feltétlenül sarkallta arra az ott élőket, hogy az integráció felé lépéseket tegyenek, a magyar munkaerőpiacon bejelentetten elhelyezkedjenek. (Az állam rendeleti úton 2023 augusztusától megváltoztatta a – még megmaradt – kollektív szálláshelyek és az ott elhelyezettek támogatási rendszerét, erőltetetten a munkaerőpiac, a gyors kiköltözés felé terelve a felnőtt munkaképes lakókat.)

¹⁰ Az elmúlt másfél évben a kollektív szállásokon az egy időben elhelyezettek összesített maximális száma 11 ezer körüli volt.

¹¹ A menekültek nagy száma miatt az egyes, különösen érintett településeknek (országoknak) olyan ad hoc megoldásokra kellett támaszkodniuk, mint például sátrak, tornatermek, szállodák ideiglenes használata, „konténer falvak” létrehozása és a magánszálláshelyek beemelése.

¹² A hosting tágabb értelemben véve nem újkeletű a nyugat-európai lakhatási megoldások körében, számos nagyváros igen régóta – évtizedek óta – alkalmazza azt, szociális alapon (leszakadó csoportok tagjai, valamilyen ok miatt lakhatási segítségre szoruló, avagy menekültek esetében). Az alkalmazásban, többek között, az a felismerés is közrejátszott, miszerint a nagyvárosokban való letelepedés sokak számára kihívást jelent, s e kihívás részét képezi a megfelelő lakhatás megtalálása is: a megfizethető lakások hiányával összefüggésben csökkennek az egyes szükségletek (például a munkahelyek, a nyelvtanulás és a gyermekgondozás), az integrálódás biztosításának lehetőségei, viszont növekednek a menekültek, a leszakadó csoportok tagjainak hajléktalanná válásának és társadalmi kirekesztődésének kockázatai.

A menekültellátásban megjelenő e forma az általános hosting-konceptiótól némileg eltér – magáningatlanok nagyszámú bevonása. Az eltérés egyik oka, hogy sok nagyvárosban – ahová a lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberek általában nagyobb számban érkeznak – az ingatlanpiaci telítődés miatt, a szociális alapon vagy lakásszövetkezeteken keresztül igénybe vehető megoldások elfogytak, a lakhatási kapacitások és a szükségszállások kimerültek.

¹³ A szolidáris lakhatási megoldás néhány Nyugat-európai országban már sok éve a menekültellátási programok és rendszer része, ahol a felajánlók, a bevont állampolgárok számukra idegen embereknek biztosítanak lakhatást hosszabb rövidebb időre, ingyenesen vagy valamekkora támogatás ellenében; ezeket a megoldásokat vette át az Unió tagországainak többsége. Az anyagi támogatások a vendéglátóknak (hostok) vagy a „bérelti díjat” fizető befogadottaknak járnak. A megnövekedett megélhetési költségek és az infláció miatt az egyes befogadókra és a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyekre nehezedő gazdasági nyomás ahhoz vezethetett volna, hogy nem lettek volna képesek vagy hajlandóak a meglévő megállapodásokat tovább folytatni a dotáció nélkül. E támogatások összege és feltételei eltérőek, például a támogatásban részesülő lakhatás időtartamától vagy a befogadott személyek számától függően.

¹⁴ Itthon a magánszálláson való szállásadás csupán abban az esetben élvezhetett állami támogatást, ha legalább 20 fő egyidejű elhelyezéséről gondoskodik a befogadó, ami azt is jelenti, hogy ilyen létszám mellett éppen a befogadó és befogadott kapcsolatának személyessége, és a kapcsolódásból fakadó támogatás egyénre szabottsága vész el.

¹⁵ Anélkül, hogy részletesen foglalkoznánk a magánszállás-alapú szolidáris szállásadás szervezeti hátterével, annyit mindenképpen fontosnak tartunk kiemelni, hogy a háború kitörésének első évében az érintett szervezetek mindannyian erőforrás- és kompetenciahiánnyal küzdöttek. Mivel nem voltak ilyen irányú korábbi tapasztalatok, hiányoztak az állampolgári szolidáris szállásadásra vonatkozó protokollok és struktúrák, amik bizonyítottan hatékonyan támogatták volna az úgynevezett hosting programok működtetését. Továbbá a segítő szervezetek egy része, a várható kockázatok miatt, egyáltalán nem vállalt szerepet az állampolgári szolidáris szállásadás működtetésében.

¹⁶ Reprezentatív adatfelvételek eredményekkel, ahol a szállásadási segítségnyújtás mérésre került:

– Társi, 2022. április: 2% (N=1000, személyes);

– Társadalomtudományi Kutatóközpont - CEU Demokrácia Intézete és Medián, 2022. június: 2,3% (N=1000, telefon);

– Vöröskereszt – Szociometrum, 2023. december: 3,1% (N=700, online) – Saját mérésünk.

(A Medián 2022. júniusi adatfelvétele alapján a magyar lakosság összesen 40 százaléka nyújtott valamilyen segítséget a menekülteknek a háború kezdete óta. Saját mérésünkben pedig azt találtuk, hogy 2023. december végéig a kérdezettek 25 százaléka nyújtott segítséget az ukrain háború kitörésétől számítva Magyarországra menekülő vagy az országon áthaladó menekülteknek, s 31 százalékuknak van olyan ismerőse is, aki ugyanígy tett.)

¹⁷ <https://redcross.eu/projects/safe-homes>, https://home-affairs.ec.europa.eu/safe-homes-guidance_en

¹⁸ A Magyar Vöröskereszt a szolidáris lakhatáshoz kapcsolódó kutatás megvalósításában és az eredmények kiértékelésében vett részt a Safe Homes-projekten belül. Szakmai partnere a Szociometrum kutatócég volt.

¹⁹ A szállásadók körében lefolytatott vizsgálat egy összetett kutatás részhalmozát képviseli. A teljes kutatás feltáró szekunder adatelemzésekre, kvalitatív szakértői interjúkra (24), kvalitatív interjúkra és fókuszcsoportha befogadottakkal (11), kvalitatív interjúkra befogadókkal (6), kérdőíves online kvantitatív mérésre szívességi szállásadókkal (N=151) és kérdőíves online kvantitatív mérésre elszállásolt ukrainai menekültekkel (N=460) – utóbbiak közül n=130 személy részesül(t) közép- vagy hosszútávon szívességi lakhatásban – épült.

²⁰ A projekten belül, más országokban is zajló, a tématerületet vizsgáló kutatások is hasonló időzítéssel nehézségekről számoltak be, így például Belgiumban és Franciaországban is gondot okozott mindez.

²¹ Az állításokkal 4 fokú skálán lehetett egyet vagy egyet nem érteni. Az indikátorok között igen magas korrelációt tapasztaltunk: jelentős arányú az egyetértések együttjárása. Nem is lehetett a 7 indikátor alapján szegmentálni a válaszadókat.

²² Több válasz is adható volt a terület sajátosságai, és többszöri szolidáris szállásadás miatt.

²³ Kutatásunk feltáró szakaszában, a szakértői interjúban többek között az is elhangzott, hogy a szolidáris szállásadásból nem egyenlő mértékben részesültek az ukrainai menekültek különböző csoportjai: például a romák iránti befogadási hajlandóság nagyon alacsony volt. Őket legtöbbször a katasztrófavédelem irányította el az ország valamely pontján épp elérhető egyik kollektív szállásra.

²⁴ A Bevezetőben bemutattuk, hogy kérdezettek 2–3 százaléka jelezte az egyes korábbi lakossági reprezentatív felmérésekben, hogy segített szállásadással a háború kitörése óta; azonban az esetükben nem ismert, hogy mindezt rövid- avagy hosszabb távon tették; s az sem derül ki a mérésekből, hogy mit takar pontosan a „szállásadással segített” válasz. Mindenesetre e mérések eredményei az óvatos becslés és árnyalás megfelelő alapjait képezhetik. A Saját mérésünkben (Szociometrum) feltárt 3 százaléknyi súly – a mintaméret nagysága miatt – nem teszi lehetővé, hogy a körükbe tartozókról statisztikailag releváns leírást adjunk. Ezt csak jelzésértékkel tehetjük meg (ezzel is segítve a szolidáris szállásadók mintájába kerültek rétegződésének „elhelyezését”): nagyjából egyforma arányban képviseltetik körükben magukat a 30–39, a 40–49 és az 50–59 évesek; a nők száma kétszer akkora mint a férfiaké, a

fővárosban és Pest megyében szállásadásban segítők együttes aránya messze meghaladja az ország egyéb területén tevékenykedőkéét.

²⁵ A válaszadók számára 16 különböző, előzőleg feltárt lehetőséget mutattunk (és egyebet is megnevezhettek), melyek segítségével árnyalhatták, hogy miként kerültek kapcsolatba a befogadottakkal, úgy mint például „Ismerősök, kollégák szoltak, hogy valakinek szüksége van segítségre”; „Rokonok jöttek hozzám, így csak ideszóltak/megbeszéltek velem.”

²⁶ Több válasz is adható volt a terület sajátosságai, és többszöri szolidáris szállásadás miatt.

²⁷ Több válasz is adható volt a terület sajátosságai, és többszöri szolidáris szállásadás miatt.

²⁸ Több válasz is adható volt a terület sajátosságai, és többszöri szolidáris szállásadás miatt.

²⁹ A kérdezettek több itemmel kapcsolatosan jelezhettek egyet vagy egyetlen értésüket – az itemek a szolidáris magatartás egyes jellegzetességeire, illetve a kvalitatív vizsgálatban feltárt altruista motivációkra reflektáltak.

³⁰ Az ábra homogenitáselemzés útján jött létre. A homogenitáselemzés csoportokba, halmazokba rendezi az adott vizsgálatba vont változókat és kategóriáikat. Méghozzá úgy rendezi a számszerű adatokat változókatéregóriák és esetek szerint csoportokba/halmazokba, hogy a váltakozó legkisebb négyzetes különbségek átlagát veszi ehhez alapul (az elemzésbe vont esetekre/változókra vonatkoztatva). Az azonos halmazba tartozó kategóriák egymáshoz közel, míg a különböző halmazokba tartozók egymástól távol kerülnek ábrázolásra.

A homogenitáselemzés célja, hogy leírja a kapcsolatot kettő vagy több nominális változó között egy alacsonyabb dimenziójú térben, megőrizve az összes elemzésbe vont változókatéregóriát. A homogenitáselemzést a szakirodalmakban szokták a nominális adatok főkomponens-elemzésének is nevezni. (A homogenitáselemzést előnyben szokták részesíteni a szokásos főkomponens-elemzéssel szemben, ha a változók között nem feltétlenül áll fenn lineáris kapcsolat, vagy ha a változókat nominális szinten mérik.) Az ábrában nem szerepel a „Jó érzéssel töltötte el, hogy segíthet a rászorulón”, mivel azzal szinte mindenki egyetértett; így nem számított csoportképző indikátornak – független a többi változó értékeinek szóródásától.

³¹ „*Tudtunk vele beszélgetni, a fiammal is jól kijöttek, tudtunk neki segíteni, nagyon jól ki lehetett vele jönni, volt közös témánk, és nagyon alkalmazkodó volt mindenben. Nagyon örültem neki, hogy ott volt.*” (‘Szállásadó6’)

³² „*Egy családként éltünk tulajdonképpen, a konyhában is, V. mindent tudott, hogy mi hol van, és ha kellett, akkor magához tudta venni. Ők jöttek többször, én nagyon ritkán mentem fel, csak akkor, amikor vigyázni kellett a gyerekekre...*” (‘Szállásadó3’)

³³ „*Igyekeztünk tapintatosak lenni, hogy érezzék, hogy ők otthon vannak, és nem megtűrt vendégek. (...) ez egy csodálatos dolog volt, hogy így alakult az életünk, hogy összefortunk, egy családként éltünk...*” (‘Szállásadó4’)

³⁴ Lásd erről például részletesen a Safe Homes projekt keretében elkészült „Lessons Learned Report”-ban megjelenített jó gyakorlatokat. <https://redcross.eu/positions-publications/lessons-from-the-safe-homes-programme-hosting-as-an-option-to-accommodate-people-who-have-lost-their-homes>

³⁵ Például 2022 márciusában Szlovákia bevezette a lakhatási támogatást azon személyek számára, akik Ukrajnából érkező személyeket fogadtak be. E kezdeményezés keretében a vendéglátók éjszakánként 10 euró fix összeget kaphattak a 15 év alatti gyermekek után, illetve 15 eurót a 15 évnél idősebb személyek után. A támogatás 2022 októberétől másfélszeresére, azaz 24,20 illetve 12,10 euró/éjre nőtt. A támogatás 6-12 hónapig volt folyósítható és a havi plafon 1800 euróban volt maximalizálva. Lengyelországban az ukrainai menekülteket befogadók állami támogatása napi 40 zloty (~ 8,5 euró) befogadott személyenként, és 120 napig került folyósításra. (A lengyelek ennek megállapításához azt feltételezték, hogy 120 nap elteltével a legtöbb felnőtt menekült képes lesz munkát találni és önellátóvá válni.)

³⁶ „Érdekes volt, hogy egy helyre járunk, egyfélélt tanulunk, és volt olyan, aki elcsodálkozott, és olyan is a gyűliben, aki gazdag, és lezárta az emeletet. Én kinyitottam, mert nálunk is le volt zárva.” (‘Szállásadó3’)

³⁷ Az eredmények a magyarországi felnőtt lakosságot reprezentáló (nem, korcsoport, településtípus, régió) N=700 fős online lakossági reprezentatív adatfelvételtől származnak. (Az ukrajnai háború már közel két éve zajlott a mérésünk idején, az első sokkok hatásai már relatíve távoliak voltak és a jelentős médiajelenlét is alábbhagyott, így azt feltételeztük, hogy mindezek nem torzítják az adatfelvételt.) A felvétel egyik alapcélja az volt, hogy megismerjük belőle a háború kezdete óta tartó civil lakhatási segítség volumenét, ezzel elhelyezve a szolidáris szállásadói mintába kerülteket, a másik célja pedig az volt, hogy modellezzük a lakosság hozzáállását egy „hosting” típusú lakhatási megoldáshoz („what if” scenáriók). Egy ilyen megoldás során jellemzően, segítő szervezeteket bevonva, hatékony koordinációval, komoly szociális munkával, a szállásadók segítségével és bizonyos szintű anyagi dotációjával élnek az ezt alkalmazó országokban (például, ahogy tette-teszi Szlovákia vagy Lengyelország). Mi az anyagi támogatást első körben nem emeltük be a koncepció tesztelésébe, csupán arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyien vállalnának szolidáris szállásadóvá a következők alapján: „Tételezzük fel, hogy egy szomszédos országban zajló háború elől menekülő emberek érkeznek jelentős számban az országba (ahogy ez történt többször is tavaly február vége óta az ukrán menekültek esetében). A helyzet megoldására a menekültek többek között magánlakásokban – magánházakban kerülnének elszállásolásra. Ön egy ilyen szükséghelyzetben biztosítana-e szállást egy vagy több menekültnek szíveségéből 3–6 hónapra, saját költségén?”